BROOKLYN RIDER: GLASS

Podcast

Glasse mají prostě v krvi. Čtveřice hudebníků, houslisté Johnny Gandelsman a Colin Jacobsen, violista Nicholas Cords a violoncellista Michael Nicolas, spolu jako mladí nadšení hudebníci z New Yorku založili v obývacím pokoji smyčcové kvarteto. Lákalo je společně hrát hudbu stojící mimo vnitřně bohatý, ale žánrově poněkud rigidní tradiční repertoár, který si obyčejně se smyčcovým kvartetem spojujeme. Hned při prvním veřejném koncertu v roce 2006 tak k Josephu Haydnovi a Bélu Bartókovi přidali i Třetí smyčcový kvartet Mishima Philipa Glasse. Druhého listopadu, o více jak dvacet let později, nabídne čtyřhlavý Brooklyn Rider pražskému publiku průřez Glassovou hudbou pro smyčcové kvarteto. Od mikrofonu vás zdraví hudební publicista Jiří Slabihoudek.

„Na Glassovi se mi líbí ta jeho zdánlivě protichůdná schopnost být skladatelem naší doby a zároveň být jakoby od proudu času odtržený“, vyjádřil se na adresu jednoho z nejslavnějších žijících skladatelů Nicholas Cords, který v Brooklin Rider hraje na violu a je zároveň tak trochu mluvčím tělesa v komunikaci s médii a organizátory. Glassův rukopis, který můžete dobře znát třeba z jeho filmových soundtracků ke snímkům Hodiny, Truman Show nebo k jedinečnému dokumentárního filmu Koyaanisqatsi, opravdu vyzařuje určitou nadčasovost, nebo snad universálnost. Možná v tom svoji roli hraje i to, že americký minimalismus se v průběhu Glassova života přestěhoval z uměleckých experimentálních venues do všech zákoutí populární kultury, na čemž měl on sám nemalý podíl. Originál je ale jenom jeden a Glassovy příjemně vtíravé harmonie a melancholická kolebává flow k sobě nadále přitahuje posluchače všech generací a hudebních vkusů.

QUARTET SATZ

Glassovy skladby - hlavně ty novější, jako právě třeba Quartet Satz z roku 2018, který pod námi proznívá - vypadají na papíře často skoro až triviálně. Jestli tak budou i znít, závisí z velké části právě na interpretech. Brooklyn Rider, kteří Glassovu hudbu pro smyčcové kvarteto nahráli přímo u jeho dvorního vydavatelství Orange Mountain Label, o tom ví své. Nicholas Cords říká: Glassova hudba vyžaduje nejen totální emocionální nasazení, ale také zvýšenou citlivost k tomu, jak se zvuk všech nástrojů prolíná v jeden transparentní celek. Jeho notový zápis je pro nás jako Rosettská deska, kterou musíme dekódovat.“ Tolik violista Cords a jeho metafora odkazující na staroegyptský náhrobek, který sehrál zásadní roli při rozluštění hieroglyfů. Možná má Cords podobně jako Glass – autor opery Achnaton – vztah ke starověkému Egyptu. To ale trochu odbočujeme, dovolte mi vás teď proto oslím můstkem převést z Údolí králů do Paříže 60. let 20. století. Tady se začíná psát příběh mladého skladatele Glasse, který daleko od svého rodiště v Baltimoru hledá sám sebe.

„Psal se rok 1965, žil jsem v Paříži, a cítil jsem silnou potřebu najít si pro sebe nový jazyk," říká Glass časopisu Wire v roce 1991. „O generaci starší skladatelé jako Xenakis, Stockhausen a Boulez byli setsakra dobří v tom, co dělali. Brzy mi došlo, že nemá cenu, abych se sám pokoušel psát takový typ hudby. Jediné, co mi zbývalo, bylo začít někde úplně jinde." V Paříži potkává Glass mnoho inspirativních hudebníků a umělců, mezi nimi i Raviho Shankara. Také díky němu mu dojde, že může svou hudbu založit na rytmických idejích i z jiných zdrojů než jsou evropské dějiny hudby a složité struktury přenechat avantgardním skladatelům Stockhausenova ražení.

Glass, podobně jako jeho vrstevník Steve Reich, se v následujících letech seznamuje s hudbou ze severní Afriky, Indie či Tibetu, a ony různorodé rytmické nápady začíná čím dál častěji zasazovat do repetitivních ploch. Zatím ale chybí jeho dnes typická harmonická vřelost, proudy měkkých, opakujících se rozložených akordů. Jak už to tak bývá, když v sobě umělec najde zcela nový hudební jazyk, tak jak po tom v Paříži Glass toužil, jde až na samotnou dřeň a hrany zůstávají neobroušené. Dnes už víme, že to byl případ i slavného minimalisty, jehož rané období zůstává tím nejradikálnějším. Názvy skladeb jsou většinou deskriptivní, nesentimentální – Music in Similar Motion, Music in 12 Parts, a nevzniká potřeba ani věnovat se historickým tradičním žánrům. Ještě než se ale tohle všechno stane, napíše v roce 1966 svůj první smyčcový kvartet. Je to zvláštní dílo nacházející se v jakémsi mezaninu mezi evropskou akademickou hudbou, ve které byl vyškolen, a radikálním redukcionismem děl, které následovaly. Než napíše druhý kvartet, uplyne sedmnáct let.

String Quartet No. 1: Part 1

To nezní jako Philip Glass, kterého známe dnes, že? Možná i proto Brooklyn rider první kvartet na svůj pražský koncert nezařazují, navzdory tomu, že právě posloucháme jejich nahrávku a dílo mají na repertoáru. První smyčcový kvartet je důležitým krokem na Glassově cestě za novým reduktivním hudebním jazykem, chybí mu ale rozhodně ona nadčasovost i aktuálnost, o které mluví Cords. O rok později, když se Glass už v New Yorku rozhodne navštívit koncert z děl o rok staršího Reicha, je jeho transformace dokončena. Pochopí, že Reich nastavil směr, kterého se chce – po svém – stát součástí. Mizí disonance, mizí chromatické složitosti, které jste mohli slyšet v ukázce z prvního kvartetu. Jednoduché tonální melodie Glass v dílech jako Strung Out či Two Pages, provádí skrze rytmické moduly, které se různě zkracují a roztahují po vzoru indické hudby, do jejichž vnitřní logiky ho zasvětil Shankar. „V západní hudbě rozdělujeme čas jako bochník chleba, který nakrájíme na několik stejně velkých krajíců", tvrdí Glass ve své knize Music by Philip Glass. „V Indické hudbě má člověk k dispozici několik malých rytmických útvarů, které se řadí za sebe, až vzniknou větší celky," dodává.

Strung out

Glass ve skladbě Strung Out navléká na pomyslný provázek malé melodické korálky, v tomto případě často jen o dvou notách, které se postupně vrství, opakují se a vytvářejí tak hypnotizující pohyblivé bezčasí. Je to jedna z technik, kterou Glass už nikdy úplně

neopustí. S přibývajícím věkem se nicméně vrací i starý dobrý evropský chleba a pozdější Glassovy partitury ve své makrostruktuře bývají od osmdesátých let dál zase o něco přehlednější a schematičtější. To už má Glass na kontě spolupráci se známým experimentálním režisérem Robertem Wilsonem. Cítí se dobře coby spolutvůrce a ten, jehož úkolem je podbarvit obraz, tanec či operní nebo divadelní akci. Ruku v ruce s tím si vydobývá respekt coby leader vlastního Philip Glass Ensemble. Mnoho autorských skladeb dlouho nedovolil hrát nikomu jinému.

„Důvody byly ze začátku hlavně ekonomické," přiznává magazínu Wire. „Abychom ansámbl udrželi při životě, museli jsme mít alespoň 20 koncertů ročně. Kdybych nechal jiné hudebníky hrát moje skladby, tohle bychom stěží nasmlouvali. Místo abych svoje partitury nabídl k pronajmutí či zakoupení, vzal jsem radši Ansámbl na šňůru. Tímhle způsobem jsem se snažil hudební trh nasměrovat k mé vlastní tvorbě," dodává Glass. Už měl asi dost taxikaření a opravování domácích spotřebičů, čímž si dlouhodobě přivydělával.

Z ekonomických nesnází mu pomohly také filmové nabídky. Operní spolupráce s Wilsonem, zejména pětihodinový Einstein on the Beach, z něj sice v 70. letech udělaly opravdovou celebritu, společně se slávou ale přišly dluhy spojené s ambiciózní velkolepou produkcí. Do světa filmu vstupuje zkraje 80. let. Nejprve zaujme svojí hudbou v nekonvenčním dokumentu Koyaanisqatsi, který umně sestříhanými a tehdy ještě neokoukanými timelapse sekvencemi apeluje na neduhy moderní technologické a kapitalistické společnosti. Nás ale zajímá film Mishima o životě podivuhodného japonského intelektuála, který spáchal sepukku, tedy rituální sebevraždu, po nepovedeném a patrně spíše performativním pokusu o puč. V jeho průběhu se snažil japonské vojáky v roce 1970 přesvědčit o obnoveném imperialismu jako jediné správné cestě vpřed. Ve filmu se propojuje několik pásem. Pro to černobílé, zobrazující flashbacky z Mishimova života, sáhl Glass právě po smyčcovém kvartetu. V půlce osmdesátých let se k tomuto staletími prověřenému žánru začal vracet, i když filmovou či divadelní oklikou. Mishima je název třetího kvartetu a Company zase druhého, o rok mladšího. Jde o úpravu hudby, která původně vznikla jako doprovod k dramatické úpravě prózy Samuela Becketta stejného názvu. To už je Glass se vším všudy, tak jako známe i z následujících dekád. Emocionálně nabitá hudba, s vnitřně pulsujícím kolovrátkem, pod kterým se odvíjí ještě druhá, pomalejší táhlá melodie.

String Quartet No. 2 (Company): Mvt. II

V roce 2008 Brooklyn Rider vydávají své první album s názvem Passport. V té době má Glass těsně po sedmdesátce a ve svém katalogu sedm smyčcových kvartetů z dnešních celkových devíti. Glass si v pozdějším věku tento žánr znovuoblíbil a svoji roli v tom sehráli i o několik generací mladší newyorští souputníci z Brooklyn Rider. Jejich debutové album označila americká NPR za divoce eklektické, takové, ve kterém se odráží všežravé zájmy čtyř hudebníků. V pestrých dílech inspirovaných improvizací či mexickým art rockem současných autorů Osvalda Golijova či Colina Jacobsena, který v ansámblu sám hraje na housle, tu dávají najevo, že chtějí dělat věci trochu jinak. Philip Glass v aktivitách kvarteta zastává roli spíš zavedeného klasika. S blížící se devadesátkou se skladatel častěji ohlíží

za svou dětskou hudební láskou, Franzem Schubertem, než za experimentální tradicí 60. a 70. let, které byl součástí. Ve členech Brooklyn Rider ale možná spatřuje sám sebe, když byl v jejich věku. Newyorská čtveřice nahrála jeho kvartetní tvorbu na dvojalbum – ze kterého dnes hrajeme ukázky - a Osmý kvartet z roku 2018 cvičili a dovytvářeli hudebníci přímo u něj doma v East Village. V debatě s časopisem The Strad hodnotí svoji zkušenost s Glassem houslista Johnny Gandelsman přirovnáním právě k raně romantickému Schubertovi: „U obou skladatelů je melodie a harmonie nerozdělitelná od textury a emoční dopad tkví v průzračnosti výsledné struktury," tvrdí Gandelsman. „Philip nepředepisuje příliš mnoho jasných instrukcí, ale obsah jeho hudby je tak přeplněný city, že hned pochopíte, o co mu jde." A violoncellista Michael Nicolas dodává: „Jeho jazyk je velmi elementární. Odstraňuje vše nadbytečné a soustředí se hlavně na fyzické, instinktivní reakce na zvuk. Do hloubky se zabývá rezonancí, tím, co se děje se zvukem, když se harmonie přelévají z jednoho stavu do dalšího. Výsledkem je hudba, která má spád." ... Jak moc hladce se daří putovat Glassovými harmoniemi čtyřem členům Brooklyn Rider, se dozvíme 2. listopadu v digitální galerii Signal Space, jejíž multimediální potenciál naplno využije vizuální studio Lunchmeat.

Pod námi se teď odvíjí závěrečná ukázka ze Smyčcového kvartetu č. 5, které významný americký skladatel zkomponoval v roce 1991. V podobné době na adresu všech těch, kterým se začal zajídat jeho čím dál méně experimentální a občas jednotvárný hudební jazyk, řekl – věrný své odzbrojující upřímnosti – tato slova: „Možná že vlastně nastalo nějaké nedorozumění. Nikdy jsem nestál o to být „umělcem s vytříbeným vkusem". Můj záměr spočíval v oslovení širokého publika. A tento záměr jsem zřejmě naplnil."

String Quartet No. 5: Mvt. III

Jiří Slabihoudek
hudební publicista